

ЕКОНОМІКА АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

УДК 631.155.2:658.8(478)

О.Л. Гальцова

доктор економічних наук, доцент
Класичний приватний університет

МАЛИЙ БІЗНЕС: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ

Викладено результати дослідження проблем сучасного стану та тенденцій розвитку малого бізнесу в Україні. Розглянуто механізм державного реформування аграрного сектору економіки, запропоновано заходи щодо подальшого його розвитку.

Ключові слова: малий бізнес, агропромисловий комплекс, аграрний бізнес, державна підтримка, регуляторна політика.

I. Вступ

Одним із важливих напрямів становлення та зміцнення ринкової економіки, формування конкурентного середовища в Україні є розвиток малого підприємництва, зокрема в агропродовольчому комплексі. Активізація підприємницької діяльності у сфері малого бізнесу є одним із шляхів виходу з кризи економіки України в цілому, у тому числі і галузей агропромислового комплексу. В агропромисловому комплексі сфера малого бізнесу охоплює кооперативи, малі й спільні підприємства, фермерські господарства, товариства з обмеженою відповідальністю з кількістю працівників до 50 осіб. Вирішення продовольчої проблеми в Україні значною мірою залежить від того, як будуть працювати ці структури. Зарубіжний досвід розвитку малого бізнесу свідчить, що така форма діяльності є одним із вирішальних чинників науково-технічного прогресу, підвищення ефективності виробництва, створення нових робочих місць, скорочення безробіття. На нинішньому етапі зусилля суспільства і держави спрямовані на забезпечення подолання наслідків глибокої кризи та виходу економіки України на якісно новий етап розвитку. Це передбачає активний пошук напрямів, форм і важелів підвищення ефективності матеріального виробництва. В умовах розширення та поглиблення інституціональних змін в економіці України, зміцнення відносин власності проблема активізації розвитку малого підприємництва в агропродовольчому комплексі набула важливого значення.

Підприємства малого бізнесу якраз відзначаються надзвичайною гнучкістю і здатністю пристосовуватися до зміни економіч-

них умов, високою маневреністю стосовно зміни ринкової кон'юнктури та високою мобільністю і динамічністю з погляду можливості їх перепрофілювання, згортання або розвитку виробництва.

Сьогодні значна частина наших підприємців керується стратегією виживання, спостерігається тенденція до скорочення кількості функціонуючих підприємств малого бізнесу і фактична їх ефективність є ще низькою, що спричинено певними суб'єктивними й об'єктивними чинниками, які потребують дослідження. Глибоке і системне вивчення малого підприємництва в агропродовольчому комплексі країни свідчить про нагальну необхідність створення і розбудови ефективної інфраструктури підтримки й удосконалення системи фінансово-кредитного забезпечення його розвитку.

Тенденції розвитку малого бізнесу в аграрній і переробній сферах АПК постійно привертають увагу зарубіжних та вітчизняних учених. Вагомий внесок у вивчення малого бізнесу зробили З. Варналій, М. Воронов, Б. Данилишин та ін. Проблемам малого підприємництва, зокрема в аграрній сфері, присвячені роботи П. Гайдуцького, Д. Крисанова, М. Маліка, П. Саблука та інших науковців. Враховуючи, з одного боку, динамізм, а з другого – суперечливий і нестійкий характер розвитку малого бізнесу, закономірно загострюється потреба розширення і поглиблення досліджень різних аспектів його регіональної і галузевої специфіки в аграрній і переробній сферах АПК України. Актуальними залишаються проблеми розбудови інфраструктури аграрного ринку, диверсифікації інструментів і важелів фінансово-кредитного забезпечення малого підприємництва

II. Постановка завдання

Метою статті є аналіз проблем сучасного стану та тенденцій розвитку малого бізнесу в Україні для розробки пропозицій щодо подальшого його розвитку.

III. Результати

Значення малого бізнесу в ринковій економіці дуже велике. Без малого бізнесу ринкова економіка ні функціонувати, ні розвиватися повною мірою не в змозі. Становлення та розвиток його є однією з важливих проблем економічної політики в умовах переходу від адміністративно-командної економіки до ринкової. Малий бізнес у ринковій економіці – провідний сектор, що визначає темпи економічного зростання, структуру і якість валового національного продукту. У всіх розвинутих країнах на частку малого бізнесу припадає 60–70% ВВП [10, с. 215].

Роль і функції аграрного бізнесу з огляду на його загальноекономічні позиції полягають не тільки в тому, що він є одним із важливих дієвих чинників економічного розвитку суспільства. Його важливою узагальнюючою функцією є сприяння посиленню соціально-політичної стабільності в суспільстві на основі вільного вибору напрямів, форм і методів роботи на благо країни та з метою забезпечення власного добробуту [12, с. 4]. Світовий досвід показує, що малий бізнес робить значний внесок в економіку країни, він є основним у вирішенні важливих соціально-економічних проблем і суперечностей, властивих ринковій системі господарювання. Його розвиток дає можливість у найкоротші терміни створити додаткові робочі місця, що сприяє вирішенню проблеми безробіття і зайнятості, відкриває великі можливості залучення у виробництво науково-технічних, інформаційних, правових досягнень. Малий бізнес має ряд переваг над великим, а саме: маневреність та гнучкість, здатність легко пристосовуватись до коливань попиту, швидко опановувати випуск нової високоякісної продукції, спроможність виживання при погіршенні економічної кон'юнктури ринку. До переваг малого бізнесу можна також віднести простоту створення та високу швидкість окупності витрат, невеликі капіталовкладення в інфраструктуру підприємства, його швидку організаційну перебудову. Говорячи про малий бізнес, не треба забувати, що він – не досконала форма господарювання. Як правило, більшість авторів [1, с. 35; 5, с. 59] серед головних вад малого бізнесу визначають:

- значний рівень ризику;
- підвищену чутливість до змін в умовах господарювання;
- недоступність традиційних фінансових ринків.

Але в умовах України всі вони значно підсилюються ще й економічним станом, головними рисами якого стало:

- обмеження внутрішнього попиту в країні, що зумовлено низькою купівельною спроможністю населення;
- слабка інвестиційна активність;
- відсутність належної інформаційної бази;
- високі темпи інфляції;
- тотальне падіння обсягів виробництва;
- погана фінансова та договірна дисципліна суб'єктів підприємницької діяльності;
- високі ціни на сировинні та матеріальні ресурси;
- монополія держави в більшості виробництв сфери послуг.

Сьогодні малий аграрний бізнес набув широкого розвитку. Специфіка аграрного виробництва, яка зумовлена природними чинниками, є найбільш сприятливою для розвитку малих бізнесових структур у багатьох видах сільськогосподарської діяльності. Визначальним при цьому є те, щоб ці господарства об'єднувалися для досягнення спільної мети шляхом створення різноманітних спілок, об'єднань, товариств, кооперативів у комерційній та виробничій діяльності, а також інтегрувалися з іншими [2, с. 203].

Активізація підприємницької діяльності у сфері малого бізнесу є одним із шляхів виходу з кризи економіки України в цілому, у тому числі й галузей агропромислового комплексу. Однак цей розвиток є ще не задовільним тому, що з різних причин гальмуються роздержавлення і приватизація як у цілому в народному господарстві, так і, зокрема, в галузях АПК. Найбільш ефективний розвиток малого бізнесу відбувається у переробних галузях, оскільки, пристосовуючись до вимог ринку, він дає змогу найбільш гнучко впливати на структуру АПК та його окремі складові.

Регуляторна політика держави щодо підтримки аграрного бізнесу, визначення шляхів її реалізації є важливим фактором його активізації в умовах розвитку ринкової економіки. З метою створення сприятливих організаційних та економічних умов для розвитку підприємництва в АПК держава надає земельні ділянки, передає підприємцям державне майно. Економічні важелі – цільові субсидії, податкові пільги дають державі змогу стимулювати модернізацію технології, інноваційну діяльність, створення нових видів продукції та послуг [6, с. 124]. Але для вирішення широкого кола проблем малого підприємництва необхідна комплексна державна програма розвитку малого бізнесу, яка б охопила всі сторони його формування і становлення. Кардинальних змін потребує і чинне законодавство. Малому підприємству треба надати фінансові пільги, передусім щодо оподаткування, зниження податкових ставок і бази оподаткування, а також у сфе-

рі кредитних відносин, надання безвідсоткових позик на реалізацію пріоритетних науково-технічних розробок.

Механізм реформування можна вдосконалити за допомогою вирішення таких актуальних проблем: удосконалення законодавчої і нормативно-інструктивної бази приватизації; забезпечення захисту прав громадян України, а також акціонерів; сприяння ефективному функціонуванню приватизованих підприємств; удосконалення механізму державного регулювання реформування відносин власності у нерозривному взаємозв'язку з іншими напрямками ринкових перетворень. Реальним кроком у цьому напрямі є Указ Президента України "Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки" [11, с. 4]. У ньому передбачено комплекс організаційних заходів щодо сприяння реорганізації сільськогосподарських підприємств і створення на їхній базі приватних формувань за умови збереження цілісності господарського використання приватними формуваннями землі та майна колишніх колективних підприємств, на основі оренди земельних і майнових паїв у групах власників цих паїв, виділення єдиним масивом земельних ділянок групі власників земельних паїв з метою спільного використання або надання в оренду. Передбачена також підтримка розвитку особистих селянських господарств та фермерських господарств шляхом реалізації права вільного викупу земельних ділянок на відповідних умовах, сприяння створенню селянами та суб'єктами господарювання кооперативів як неприбуткових організацій.

З огляду на умови, що склалися, сьогодні найсприятливішими будуть формування, засновані на приватній власності на землю і майно та колективних формах організації виробництва, у яких кожний учасник кооперації одержує плату залежно від розміру капіталу та праці, вкладених у загальне виробництво. Можливі також орендні відносини, якщо селяни віддаватимуть перевагу іншим формуванням, вони законодавчо мають право на вільний вихід з колективних підприємств. Водночас назріла потреба перетворення сільськогосподарського виробництва шляхом об'єднання дрібних виробників у кооперативи [7, с. 143; 9, с. 416]. У кооперації вбачали не лише засіб підвищення ефективності ведення окремого господарства, а й спосіб протистояння слабких сильним, а також конкурентам.

Реформування господарств аграрного сектору АПК полягає, насамперед, у створенні кооперативних суб'єктів господарювання з переважанням не майнової, а власної праці селян. Господарі мають стати приватними власниками землі й майна, поєднувати професійну майстерність з глибокими знаннями в галузі маркетингу, кредитно-фінансових відносин. Особи, які беруться за

господарювання, повинні мати природні риси, щоб забезпечити ефективний розвиток підприємницької діяльності будь-яких організаційних форм. Однак вони мають пройти відповідну підготовку для роботи в нових умовах господарювання. Лише шляхом зміни державної й одержавленої колгоспної власності на приватну цього досягти неможливо. Практика минулих років свідчить, що позитивного соціально-психологічного впливу на селянина приватна власність на майно та землю не справила, й ефективність господарювання не зростає. Прибуткова підприємницька діяльність у сільськогосподарській галузі можлива лише в разі одночасного поєднання приватної власності як визначального чинника стимулювання до високопродуктивної праці та державного регулювання макроекономічних ринкових механізмів.

Процес впровадження ринкових внутрішньогосподарських відносин об'єктивно зумовлює дію товарно-грошових механізмів, які закономірно розвиватимуться і поглиблюватимуться з розвитком товарного ринку всередині підприємства. Економічні взаємовідносини між підрозділами й підприємством у цілому мають налагоджуватися так само, як і товарно-грошові відносини міжгосподарського рівня. Для кожного виду виробленої продукції та наданих послуг визначають еквівалентні внутрішньогосподарські розрахункові ціни, за якими підрозділи реалізують господарству чи іншим підрозділам цього ж підприємства вироблену продукцію. Як відомо, збитки в таких господарствах перекривають завдяки переробним підприємствам; чим більше таких підприємств всередині кожного господарства, тим більше надходжень. Упродовж року кошти, що надходять від будь-якого підрозділу, використовують для виходу з будь-якої критичної ситуації та придбання ресурсів виробництва для господарства в цілому. Це один із можливих варіантів виходу аграрного сектору АПК із кризи, адже кредиторська заборгованість господарств суспільного сектору з року в рік зростає, як і заборгованість з оплати праці. Від реалізації продукції сільського господарства, як звичайно, зазнають збитків, отже, рівень рентабельності від'ємний.

Через регуляторну державну підтримку виробництва продукції АПК має здійснюватися фінансово-кредитна підтримка підприємств агропромислового комплексу, треба створювати спеціальні кредитні фонди для надання на конкурсній основі кредитної підтримки і гарантій підприємствам, залучення для цього іноземних кредитів. Паралельно цінову політику треба спрямувати на забезпечення еквівалентного міжгалузевого обміну, розробку механізму підтримки цін і доходів сільськогосподарських товаровиробників, комплексне запровадження державної підтримки виробництва продукції АПК через Фонд державної підтримки цін і доходів. Не-

обхідно посилювати антимонопольний контроль за цінами на матеріально-технічні ресурси та послуги, що їх надають товаровиробникам, найперше, аграрного сектору АПК. Динаміка цін на окремі види сільгосппродукції цілком залежить від впливу державних рішень щодо ціноутворення та формування цін на сільськогосподарському ринку, тому паритет цін на сільськогосподарську й промислову продукцію не вирівнюється, і триває порушення цінової пропорційності між різними видами продукції. Особливо не вигідно стало виробляти тваринницьку продукцію. За допомогою цінового механізму, насамперед, треба забезпечити однакові умови для розвитку агропромислового виробництва та інших галузей. У протилежному випадку в село не надійде ні промисловий, ні банківський, ні жодний інший капітал.

Що стосується техніко-технологічної перебудови, то її доцільно вести на засадах освоєння комплексних екологічно безпечних технологій у виробництві й переробці сільськогосподарської продукції. Потреби в технічних засобах будуть забезпечені переважно завдяки власному виробництву, структурній перебудові та перепрофілюванню наявних потужностей сільськогосподарського машинобудування. Водночас за кошти державного лізингового фонду, іноземних кредитів та власних коштів підприємств створюватимуться передумови для виробництва й реалізації енергонасичених тракторів, високопродуктивних комбайнів, інших засобів механізації.

Через брак сучасних технологій переробка сільськогосподарської продукції є неповною, неглибокою. Це призводить до значної втрати товарної маси і зменшує фінансову віддачу виробництва. У результаті підприємства не можуть реінвестувати засоби в модернізацію виробництва. У сучасних умовах рівень забезпечення фермерських господарств виробничими ресурсами є найдієвішим обмежувальним чинником. Це зумовлює потребу створення машинно-технологічних станцій (далі – МТС), як таких, що мають власну матеріально-технічну базу, найсучаснішу високопродуктивну базу і надійну в експлуатації техніку світового рівня. Характерним для більшості утворених в окремих областях України МТС є те, що такі підприємства зі стабільним трудовим колективом не обмежуються наданням техніко-технологічних послуг сільськогосподарським товаровиробникам, а беруть землю в оренду у землевласників і вирощують на ній сільськогосподарські культури, розвивають власний бізнес. МТС постачають господарствам основні та обігові засоби, а взимку використовують наявну ремонтну базу, де ремонтують засоби виробництва. Форма власності МТС може бути як державна, так і приватна або колективна з високою економічною ефективністю, адже окремі види

техніки можуть працювати практично цілий рік, виконуючи роботи і в регіоні, і за його межами.

В умовах перехідної економіки потрібно зацікавити українського підприємця взяти участь у біржовій торгівлі. Для цього необхідні належні обсяги, які б визначили реальну ціну товару, адже не можна будувати цінову політику для всієї країни на основі нішніх, невеликих за обсягом біржових торгів. Крім цього, треба забезпечити гарантії виконання укладених контрактів через механізм застави, предметом якої можуть бути нерухомість, техніка, майбутній урожай. У ринковій економіці товарно-грошові відносини ґрунтуються на власності. Немає реального власника – немає реальних, нормально функціонуючих ринкових відносин. Тому сьогодні вкрай необхідне визначення реального власника, допомога останньому усвідомити в економічному плані свої можливості і наслідки діяльності, створення середовища для повнішого використання його прав. З цією метою слід запровадити орендні відносини між власниками землі та суб'єктами господарювання, завершити формування інфраструктури ринку, включаючи товарні біржі, оптові ринки, ярмарки, підприємства фірмової торгівлі, аукціони тощо. Особливу увагу доцільно звернути на інфраструктурне забезпечення й обслуговування присадибних господарств.

Проте для реалізації цих завдань необхідно підвищити частку бюджетних витрат на потреби сільського господарства. Виділені ресурси мають бути використані на антикризові заходи довготермінового значення, регулювання попиту й пропозиції, цін, підтримку доходів сільськогосподарських товаровиробників, забезпечення функціонування ринкової інфраструктури.

Розвиток малого бізнесу, зокрема в аграрному секторі АПК, неможливий без кредитних і податкових пільг (дешевих кредитів), тому потребує запровадження ефективної системи банківського кредитування з урахуванням сезонних витрат і нормативних запасів матеріально-технічних ресурсів в агропромисловому виробництві, впровадження іпотечного кредитування під заставу земельних ділянок, заставні операції з сільськогосподарською продукцією та продовольством. З огляду на це особливої актуальності набуває проблема заснування іпотечного земельного банку.

Структурні зрушення, що відбуваються у формуванні власності у сільському господарстві, потрібно спрямувати на зростання ефективності в цій галузі за схемою всебічного розвитку приватного сектору на ґрунті підсобних господарств, які з часом переростатимуть у фермерські та великі високоєфективні колективні й приватні господарства. Це дасть змогу мобілізувати внутрішні трудові й фінансові ресурси всього насе-

лення сільської місцевості, створити значну кількість додаткових робочих місць, знизивши високий рівень безробіття серед селян, пом'якшити інші негативні явища на селі. Проте без надання фінансово-кредитної та матеріально-технічної допомоги, поліпшення правового обслуговування, системи реалізації та переробки сільськогосподарських продуктів, соціального й економічного захисту цього досягти неможливо. Потрібно сформулювати соціальне замовлення суспільства, місце якого має посісти саме аграрний сектор, де пріоритетного значення набуде переробна промисловість. Крім того, в сучасний період на державному рівні необхідно визнати, що підсобні селянські господарства є стабілізуючою формою господарювання. Наразі потрібно створити умови для появи ефективного господаря-власника, що передбачають реальне право власності на землю, розвиток ринку землі, матеріально-технічне постачання, помірне оподаткування, правовий захист, дешеві кредити, появу іпотечних банків та інфраструктури в аграрному секторі економіки, а також спрямувати державний вплив на те, щоб виробництво продукції сільського господарства, переробна промисловість і торгівля розвивалися не у відриві одне від одного, а як органічні частини єдиного цілого. В іншому випадку програватимуть тільки селяни.

Доцільно зосередити в сільській місцевості переважну частину промисловості, що переробляє сільськогосподарську продукцію – харчову, легку, виробництво товарів споживання, художніх виробів, ремонт сільськогосподарської техніки, надання різноманітних послуг сільському населенню та інші галузі.

Зростання малого підприємництва за останні роки на фоні загального спаду виробництва та кризового стану економіки України в цілому є додатковим аргументом на користь значного потенціалу та можливостей цієї форми господарювання [3, с. 266]. Незважаючи на важкі умови становлення малого бізнесу, він поступово стає складовою економічних зрушень в країні. На думку багатьох авторів, вирішення питань пристосування до попиту ринку відбувається швидше на малих підприємствах внаслідок того, що вони не потребують великих витрат на створення виробничої та соціальної інфраструктури. Водночас невеликі обсяги виробництва дають змогу: ефективніше використовувати матеріально-технічне постачання за рахунок обмеження кількості постачальників сировини та матеріалів; застосовувати гнучку політику ціноутворення; вивчати попит та прихильність споживачів завдяки безпосереднім контактам із ними; здійснювати безпосередній контроль за кінцевою ціною в каналі розповсюдження товару, бо, як правило, малими підприємствами застосовуються однорівневі канали або канали нульового рівня. Завдяки вузькому асортименту

виготовлюваної продукції малі підприємства можуть зосереджувати увагу саме на ньому, впроваджуючи більш ефективні методи виробництва. На користь розвитку малого бізнесу в переробній промисловості свідчить також той факт, що виробництво сільськогосподарських продуктів все більше зміщується в бік приватного сектору. Великим підприємствам із їх значними виробничими потужностями важко охоплювати значний приватний сектор. У цьому плані більш мобільною буде взаємодія малих підприємств переробки та сільського господарства.

Зарубіжний досвід розвитку малого бізнесу свідчить, що така форма діяльності є одним з вирішальних чинників науково-технічного прогресу, підвищення ефективності виробництва, створення нових робочих місць, скорочення безробіття. Особливо ефективним розвиток малого бізнесу є в умовах перехідного періоду, коли економічні умови й ринкова ситуація характеризуються надзвичайною нестабільністю, як і вся політична система. А підприємства малого бізнесу якраз відзначаються надзвичайною гнучкістю і здатністю пристосовуватися до зміни економічних умов, високою маневреністю стосовно зміни ринкової кон'юнктури та високою мобільністю й динамічністю з точки зору можливості їх перепрофілювання або розвитку виробництва.

IV. Висновки

Вирішення існуючих проблем розвитку малого бізнесу АПК потребує нових підходів до сприяння розвитку малому бізнесу. Завдання полягає в тому, щоб суттєво підняти роль і місце малого бізнесу в економічному процесі суспільства. Малий бізнес, як специфічна сфера соціальної діяльності, є, насамперед, позитивним фактором всебічної стабілізації, а також джерелом прогресивного ринкового розвитку, повноцінного формування конкурентного середовища. Оцінка сучасної економічної та політичної ситуації в Україні дає змогу говорити про необхідність активізації процесу економічних перетворень через надання максимальної економічної свободи суб'єктам господарювання сфери малого бізнесу з одночасним посиленням ролі державного регулювання в ході економічних реформ. При цьому під державним регулюванням слід розуміти не адміністративне командування, яке може лише поглибити негативні тенденції сучасного стану економіки, а створення державою найбільш сприятливих умов для становлення малих підприємницьких структур, спрямовуючи їх розвиток з допомогою господарських механізмів.

Держава має регулювати процес реформування підприємств АПК в ринкові структури, допомагаючи їм у пошуках ринків збуту, впровадженню нових технологій, сприяючи зародженню нових підприємницьких структур, агробізнесу. Аграрну реформу слід

спрямувати через відповідне законодавство на перехід майна і землі до найбільш ефективних господарств – власників, тобто тих, у руках яких зосередиться найбільша кількість майна, паїв чи акцій. Державна підтримка виробництва продукції АПК має здійснюватися через Фонд державної підтримки цін і доходів, посилення антимонопольного контролю за цінами на матеріально-технічні ресурси та послуги, що їх надають товаровиробниками аграрного сектору економіки. У сільській місцевості слід зосередити переважну частину промисловості, яка переробляє сільськогосподарську продукцію, що дасть змогу мобілізувати внутрішні трудові й фінансові ресурси населення, створити додаткову кількість робочих місць.

У подальших дослідження необхідно розробити заходи вдосконалення структури виробництва, інтеграційні процеси в АПК, оскільки агропромисловий комплекс залишається непривабливим для інвестування.

Однією з головних умов подолання негативних для малого бізнесу АПК тенденцій має стати активна та виважена регуляторна політика держави щодо розвитку малого підприємництва з урахуванням галузевих і регіональних особливостей розвитку цього сектору економіки. Подальший розвиток ситуації у цій сфері без активного позитивного сприяння держави може призвести до згорання цього сектору національної економіки із загостренням економічних проблем і посиленням соціального напруження в суспільстві.

Список використаної літератури

1. Белоус Г. Развитие малого предпринимательства в Украине / Г. Белоус // Экономика Украины. – 2000. – № 2. – С. 35–41.
2. Брюховецький І.М. Основи підприємницької діяльності та агробізнесу: навч. посіб. / під ред. проф. І.М. Брюховецького. – Суми: Козацький вал, 2001. – 474 с.
3. Варналій З.С. Економічна природа та особливості розвитку малого підприєм-

ництва в Україні: дис. ... д-ра економ. наук: 08.01.01 / З.С. Варналій; Національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 1998. – 434 с.

4. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики / З.С. Варналій. – К.: Знання: КОО, 2001. – 277 с.
5. Малий бізнес України. Підприємці здатні відродити країну. – К.: Єднання, 1997. – 59 с.
6. Назаров В.В. Про державну підтримку малого бізнесу в Україні / В.В. Назаров // Економічна теорія: сучасна парадигма та її еволюція на порозі XXI століття: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – К.: Київський держ. торговельно-економічний ун-т, 2000. – Ч. 3. – С. 124–127.
7. Організація виробництва і аграрного бізнесу в сільськогосподарських підприємствах: підручник / С.П. Азізов, П.К. Канівський, В.М. Скупий; за ред. проф. С.П. Азізова. – К.: ІАЕ. – 834 с.
8. Основи економічної теорії: навч. посіб. / за ред. Ю.В. Ніколенка. – К.: НМК ВО, 1992. – Ч. 3: Підприємництво в ринковій економіці. – С. 4.
9. Посібник по реформуванню сільськогосподарських підприємств та переробних підприємств / за ред. П.Т. Саблука, В.Я. Месель-Веселяка. – 2-ге доп. вид. – К.: ІАЕ, 2000. – 660 с.
10. Слав'юк Р.А. Асоційовані форми аграрного бізнесу: особливості утворення, практика функціонування, перспективи регулювання / Р.А. Слав'юк. – Луцьк: Вежа, 2000. – 242 с.
11. Указ Президента України "Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки" / Урядовий кур'єр. – 1998. – 8 грудня.
12. Чорна Ю.М. Особисті господарювання у перспективній моделі аграрної реформи / Ю.М. Чорна // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія "Фінанси і кредит". – 2003. – № 1. – С. 200–204.

Стаття надійшла до редакції 31.01.2013.

Гальцова О.Л. Малый бизнес: состояние и перспективы развития в агропромышленном комплексе

Изложены результаты исследования проблем современного состояния и тенденций развития малого бизнеса в Украине. Рассматривается механизм государственного реформирования аграрного сектора экономики, предложены меры по дальнейшему его развитию.

Ключевые слова: малый бизнес, агропромышленный комплекс, аграрный бизнес, государственная поддержка, регуляторная политика.

Hal'tsova O. Small business in the agro-industrial complex: current situation and development prospects

The article deals with the research results concerning the current state and trends of small business development in Ukraine. The author considers the mechanism of state reforming of the agricultural sector of the economy and proposes measures for its further development.

Key words: small business, agro-industrial complex, agricultural business, state backing, regulatory policy.